

מחלוקת.

והלכתא, בטלה מחלוקת⁽⁸⁷⁾.

תנו רבנן: שלשה שירדו לשום קרקע בנכסי יתומים למזון האשה והבנות, אם אחד מהם אומר [אומד את שוי הקרקע] במנה, ושנים אומרים במאתים,

או, אחד אומר במאתים, ושנים אומרים במנה, בטל יחיד כמיעוטו. ד"אחרי רבים להטות".

אבל, אם אחד אומר במנה, [מאה דינרים, שהם עשרים וחמשה סלעים], ואחד אומר בעשרים [סלעים, שהם שמונים דינרים], ואחד אומר בשלשים [סלעים, שהם מאה ועשרים דינר], נדון במנה. ויבואר להלן.

רבי אליעזר ברבי צדוק אומר: נדון בתשעים דינר.

אחרים⁽⁸⁸⁾ אומרים: עושין שומא ביניהן, כלומר, שמים כמה ההפרש בין כולם, דהיינו ארבעים דינר, ומשלשין. כלומר, מוסיפים על הסכום הנמוך [שמונים דינר] שליש מההפרש. דהיינו, שלושה עשר דינר ושליש. ומבארת הגמרא:

מאן דאמר נדון במנה, סבר, יש ללכת אחר מילתא מציעתא⁽⁸⁹⁾.

רבי אליעזר ברבי צדוק אומר נדון בתשעים, קא סבר: הא ארעא תשעין דינר שוה, והאי קא סבר דקאמר עשרים סלעים, דהיינו שמונים דינר, דקא טעי עשרה לאחוריה. והאי דקא אמר מנה, [מאה דינר] קא טעי עשרה לקמיה.

ומקשה הגמרא: מדוע אנו הולכים אחר השנים הראשונים, אדרבה, היה לנו ללכת אחר האחרונים, ולומר, דהאי ארעא מאה ועשרה שויה, והאי דקאמר מנה, קא טעי עשרה לאחוריה, והאי דקאמר שלשים

שיך טעמא ד"יורשים כרעי דאבוהון ניהו". ועיין עוד בקצות החושן (סימן לז ס"ק ג), שנחלקו בזה הפוסקים.

88. היינו רבי מאיר. (כמבואר בהוריות יג ב, שקנסוהו להקרא בשם זה). ועיין תוס' (ע"ז ס"ד ב), ובהגהות יעב"ץ שם.

89. והטעם, משום דמאן אמר מנה, ומאן דאמר שלשים סברי שאין כאן פחות ממאה, ואם כן, האומר עשרים, הוי ליה כאחד במקום שנים. וכן להיפך, מאן דאמר עשרים ומאן דאמר מנה סברי שאין כאן יותר ממאה. ואם כן, האומר שלשים הוי כחד במקום שנים. ולכן יש לנו להעמיד במנה. רשב"ם

87. מסקנת הסוגיא, בטלה מחלוקת, ולכאורה היינו כמאן דאמר, אחין שחלקו יורשים הם, ו"יש ברירה". ועיין תוס' (נדרים מח ב ד"ה איכא דמקשו), בגדרי ברירה. ובתוספות (גיטין מח א).

ועיין ברא"ש (פרק קמא דבבא קמא סימן ו) דלהלכה, אף אם נפסוק "אחין שחלקו לקוחות הן", מכל מקום אם נטל בעל חוב חלקו של אחד מהם בטלה המחלוקת. משום דיתמי כרעי דאבוהון הם, וחיבים כולם לפרוע את חובו. ונפקא מינא, בשנים שקנו קרקע בשותפות, וחלקו, ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהם. אי פסקינן, "יש ברירה", אם כן הוי חלוקה בטעות, ויחזרו ויחלקו בשוה. אך אי פסקינן דלקוחות הן, פטור. דהכא לא

[סלעים, שהם מאה ועשרים דינר], קא טעי עשרה לקמיה?

ומתרצת הגמרא: כיון שאפשר לומר כך, ואפשר לומר כך, נקוט מיהת תרי קמאי בידך, [עדיף לנקוט כהשנים הראשונים], ד"תפסת מרובה לא תפסת"⁽⁹⁰⁾. ומכיון דכולי עלמא מתורת מנה לא מפקי ליה⁽⁹¹⁾ ולדעת כולם השומא קרובה למנה, יתן תשעים.

אחרים אומרים עושין שומא ביניהן ומשלישין, קא סברי האי ארעא תשעין ותלתא ותילתא שויא,

האי דקא אמר עשרים, קא טעי תליסר ותלתא לאחוריה. והאי דקאמר מנה, קא טעי תליסר ותילתא לקמיה.

ובדין הוא דלימא טפי, [היה לו לומר, מנה, וששה דינר, ושני שלישי], והאי דלא קאמר סבר, מיסתאי דקא מטפינא כולי האי אחבראי [די לי במה שהוספתי כבר על

שומת חברי]⁽⁹²⁾.

ומקשה הגמרא: מדוע אנו הולכים אחר השנים הראשונים, אדרבה, היה לנו ללכת אחר האחרונים, ולומר, דהא ארעא, מאה ותליסר ותלתא שויא. האי דקאמר מנה, קא טעי תליסר ותלתא לאחוריה. והאי דקאמר שלשים, טעי תליסר ותלתא לקמיה. ובדין הוא דקאמר טפי, אלא סבר, מיסתאי דקא מטפינא כולי האי אחבראי?!

ומתרצת הגמרא: כיון שאפשר לומר כך, ואפשר לומר כך, נקוט מיהת תרי קמאי בידך, [עדיף לנקוט כהשנים הראשונים], ד"תפסת מרובה לא תפסת". ומכיון דכולי עלמא מתורת מאה לא מפקי ליה [לדעת כולם השומא קרובה למנה], ולכן, נותן תשעים ושלש ושליש.

אמר רב הונא: הלכה כאחרים.

אמר רב אשי, טעמא דאחרים לא ידעינן, [כלומר, אינו טעם מסתבר, ואם כן, וכי]

וראשונים.

90. כך דעת הרשב"ם. ולפי דבריו יש ללכת בשומא אחר השומא המועטת.

אך הרמב"ן חלק עליו, וסבר ד"יד בעל הקרקע על העליונה", ומעלין אותה בכל מה שיכולין לעלות.

אבל, בסוגיין נותנים לו כהשנים הפוחתים, כיון שקים להו לאינשי בין מנה ליותר ממנה, יותר ממה שקים להו בשאר שומות. ולכן לא אזלינן אחר השומא המוסיפה על מנה.

91. כלומר, אינם מוציאים אותו ממחיר מנה והלאה, דתרוהו אמרי שאינו שווה יותר ממנה. רש"ש.

92. הקשה הר"ן: מדוע לא נאמר איפכא, שיטול שמונים ושש ושני שלישי, (דהיינו, האומר מאה טעה לפניו ב13 ושלישי, והאומר שמונים טעה לאחוריו גם הוא ב13 ושלישי, אלא שאמר, "מיסתאי דקא מגרענא כולי האי מחבראי", ולכן נקט שמונים)?

ותירץ, סברת "מיסתאי", אינה אלא כשמוסיף על חברו. אך לגרוע מחברו אינו מתבייש. והתוספות כתבו, "שכן הסדר, דשנים הפוחתים מדברים תחילה", ולכן הפוחת אינו ירא לפחות.

ודעת הרמב"ן, לעולם יש לנו ללכת אחר המוסיפים, ולא לפחות, דיד בעל הקרקע על העליונה. (וכמשנ"ת בהערה לעיל).

התכוונתי למכור לך מחצית ממש, אלא כערך דמי מחצית השדה".

וכן אם אמר לו, "חציה בדרום אני מוכר לך", משמנין ביניהן, כלומר, שמים כמה שוה מחצית השדה שבדרום, ונוטל הלוקח מקרקע כחושה שבשדה, כדמי חציה שבדרום⁽⁹⁴⁾.

והוא [המוכר] מקבל עליו לנכות מחלקו מקום בשביל הגדר, וכן מקום לחריץ וכן חריץ⁽⁹⁵⁾.

וכמה הוא חריץ?

שישה טפחים.

ובן חריץ, שלשה. ובגמרא יבואר.

גמרא:

שנינו במשנה: "האומר לחבירו חצי שדה אני מוכר לך, משמנים ביניהם ונוטל חצי שדהו":

מבאר הגמרא: אמר רב חייא בר אבא אמר רב יוחנן: כונת המשנה לומר שהלוקח

הלכתא עבדינן כוותיהו? אלא פסקינן כתנא קמא, דאמר "תידון במנה".

תנו דייני גולה [שמואל וקרנא], עושין שומא ביניהן ומשלשין. דהיינו כדעת אחרים.

אמר רב הונא: הלכתא כדייני גולה. כדלעיל.

אמר רב אשי: טעמא דדייני גולה לא ידעינן, ואם כן, וכי הלכתא עבדינן כוותיהו? כדלעיל⁽⁹³⁾.

מתניתין:

האומר לחבירו, "חצי שדה אני מוכר לך", והיו בה חלקים שמנים, וחלקים כחושים.

כיצד יחלקו ביניהם?

משמנין ביניהן, כלומר, שמים את כל השדה, והמוכר משאיר לעצמו את החלקים השמנים, כפי ערך חצי השדה, ונוטל הלוקח כפי ערך חצי שדהו, מן החלקות הכחושות שבה.

ויד המוכר על העליונה לומר ללוקח, "לא

93. וחדא מכלל חברתא איתמר. רשב"ם.

94. רשב"ם. ועיין בהערות על הגמרא, במה שנחלקו עליו הראשונים.

95. כך דעת הרשב"ם. וטעמו, כיון שמכר לו רק מחצית השדה, מסתמא קיבל על עצמו לתת ללוקח את כל צרכי השדה. אך אם מכר לו שדה שלימה, אינו צריך להוסיף לו עליה כלום.

אך הרמב"ם (פרק כא הלכה כב מהלכות מכירה) כתב, "ומקבל עליו הלוקח לעשות

בחלקו מקום הגדר".

ולפי דבריו, מתניתין קמ"ל לאפוקי מסברת הרשב"ם הנ"ל.

וגם אשמעינן, שהמוכר יכול לכופו לעשות גדר וחריץ, כדי שלא תיכנס חיה מחלק הלוקח לשדהו.

ועיין עוד במגיד משנה (פרק ב מהלכה שכנים הלכה יז) שישב לפי זה את דברי הרמב"ם שם. רש"ש.

ועיין עוד בחזון איש (בבא בתרא סימן ב ס"ק יא, יב). שרצה לומר דאין מחלוקת בין

נוטל את החלק הכחוש שבו, כדמי מחצית השדה.

אמר לו רבי חייא בר אבא לרבי יוחנן: והא אנן "משמנין ביניהן" תנן? ומשמע שיד שניהם שוה בשומא ליטול ביפה ובכחוש בשוה⁽⁹⁶⁾?

אמר לו רבי יוחנן: אדאכלת כפנייתא בבבל תרגימנא מסיפא [עד שאכלת מעדנים בבבל, ולא עסקת בתורה, היה לך לתרץ דברינו מסיפא דמשנתנו].

דקתני סיפא, "חציה בדרום אני מוכר לך משמנין ביניהן, ונוטל חציה בדרום".

ואם כדברייך, שנותן לו חצי שדה ממש, אמאי משמנין ביניהן [מדוע עליהם לשום את כל השדה]? והא "חציה בדרום" אמר ליה, והיה עליו לתת לו את החלק שהתנו ביניהם?

אלא ודאי, כונת המשנה בלשון "משמנין ביניהם" אינה כדברייך, אלא לומר שנותן לו דמי מחצית השדה, מהקרקע הכחושה⁽⁹⁷⁾.

והכא נמי [ברישא] כונת המשנה לדמי.

שנינו במשנה: "והוא מקבל עליו מקום הגדר חריץ ובן חריץ". כו':

הגמרא מבארת, לשם מה נזקקו לחריץ ובן חריץ?

תאנא בברייתא: חריץ [תעלה בעומק שישה טפחים, שדיברה בו המשנה, הוא עושה] מבחוץ, כלפי חוץ. ובסמוך לו, הוא עושה גם בן חריץ [תעלה בת שלשה טפחים] מבפנים, כלפי הגדר, דהיינו בין החריץ ובין הגדר. וזה וזה, החריץ ובן חריץ, שניהם נמצאים אחורי גדר, בצדו החיצון של השדה, וזאת, כדי שלא תהא חיה⁽⁹⁸⁾ קופצת

קז-א

הרמב"ם לרשב"ם. עיי"ש.

96. רשב"ם. ולפי דבריו, נחלקו רבי חייא ורבי יוחנן בבאור המילה "משמנין", לרבי חייא, פירושה מלשון "שומא". ורבי יוחנן פרשה, מלשון "שומן", דהיינו, להפריד את החלק השמן מהחלק הכחוש.

אך בעל המאור כתב, דלכולי עלמא "משמנין" מלשון שומן.

ונחלקו בבאור המילה "ביניהם", שיש לה שני פנים בלשון הקודש: הפן האחד, משתף ומערב, כמו, "תהי נא אלה בינותינו".

והפן השני, מפריד ומחלק. כמו, "והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה".

ולכן: רבי יוחנן סבר, לשון "משמנין ביניהם", משמעו שמחלקים את השומן לחוד,

והמוכר נוטל שומן והלוקח נוטל כחוש.

אך רבי חייא הבין שלשון "משמנין ביניהם", משמעו לערב ולחבר, ושניהם יטלו מן השומן.

97. רשב"ם. ולפי דבריו, גם כשאמר לו "חציה שבדרום", אינו נוטל מהחלק שבדרום, אלא באיזה רוח שירצה המוכר לפי דמי החלק הדרומי.

אך דעת הראב"ד, שאם אמר לו "חציה שבדרום", נוטל את החצי הדרומי, אלא שאם הוא כחוש, מוסיף עליו עד שישתוו בדמיו לדמי החצי הצפוני. וכן פסק הרמב"ם (פרק כא ממכירה הלכה כב).

98. כגון נמיה וכיוצא בה. רמב"ם.